

Mindent összevetve a módszer: MEGTÉVESZTÉS. A gyógyítás követeli ezt. fertőzést mindig nehéz megállítani. Most talán sikerül a gyógyító értelem ravasz ostyájába csomagolt orvosságot /keserű az!/ lecsempészni-erőltetni a hangicsáló torkokon.

"Mi tettük oda, mi váltottuk le..." - mondta Churchill az Öreg perzsa kőről. /"Kezveskedjék lemondani a fia javára, jó értesüléseink vannak rá, és biztosítjuk támogatásunkról. Persze ne gondolja öfelsege, hogy a megoldás is létezhet számára."/ An mi nem öt követve jutottunk el a megoldáshoz.

Szilasi László

+ + +

A Wilkói Kisasszonyok

Számomra csak politikai okokból
filmet rendezni- elfogadhatatlan
/Wajda/

Nem véletlenül kezden irásonat a fenti idézettel. Az alkotó szájából hangzó válasznak számon mindazon véleményre, mely "A Wilkói kisasszonyokat" a Wajdai életmű egymáshoz szorosán kapcsolódó láncszemei közül a leggyengébbek minősíti, s egyben arra is magyarázat, miért megy el csukott szemmel kritikáink e többre hivatott alkotás mellett. Nem vállalva a film kritikai értékelésének nehéz feladatát, egy olyan értelmezési lehetőséget próbálok feltárni, amely talán közelebb vihet bennünket a mű megértéséhez. Tény, hogy nem illeszkedik Wajda eddigi filmjeinek sorába ez az Iwaszkiewicz-adaptáció. Csalódott az a néző, aki olyan politikus, nemzet sonsa feltett gondolkodó filmre számított, mint a "Haru és Gyénánt", "Márványember" még sorolhatnám a példákat. Wajda egy másik arcát fordította felénk, és filmjén keresztül az emberi élet általános létfilozófiai, etikai-pszichológiai kérdéseivel foglalkozó művészt ismerhetünk meg. Ebben a tekintetben tehát az értelmezés számára nem adnak segítséget sem Wajda más filmjei, sem a kritikák. Leghelyesebb, ha hagyjuk magunkat vezettetni a film általános témái jelenettel kezdődik, a temető, mint a halál, a feledés színbóluha gízkiséri a filmet. Jelképesnek is vehetjük a képsort, mikor a főhős, Viktor, rosszulletében elájul barátja temetése után, hiszen előtte egy belső monológ hangjain keresztül az élet legalapvetőbb kérdéseinek egyikét teszi fel: hogyan tudja az ember tudatosan átélni, felfogni a halál pillanatát? Tématelesen: hogyan tudja legyőzni a feledést, az elmulást, a saját halandóságát? Ezen a ponton kapcsolódik a mű első rétege a másik, mélyebb réteghöz, mely egy rejtett mitológiai példázatban bontakozik ki a szemünk előtt. A kérdés tehát adott, a rendező két válaszlehetőséget helyezett a mű fókuszába. Az egyiket Wiktor nagybácsijának sorsa hordozza; ez a kegyes öngur nem mer éjjelente aludni, számítva a pillanat váratlanságára, mely álomban lepheti meg. A másik válaszlehetőség, melynek kibontása a film adata, az élet válasza a halálra: a szerelen, az emberi kapcsolatok csak a lehetőség stádiumában maradnak a film során. Mindez a halál elleni rejtetlen küzdelem legősibb mítoszának keretébe ágyazva-és magán hordozakár csak egy jelenet idejéig, az Orfeusz-mítosz több jelentését- jelez meg a filmben. "Aki dudás akar lenni, pokorra kell annak menni"- szól a népdalunk. Wiktornak megadatik az a lehetőség, hogy visszatérjen ifjúságszínhelyére, megtalálja azokat az elveszett, vagy meg sem talált értékeket - melyek segítségével saját életével válaszolhatna a Kérdésre - mint a szerelen vagy a barátság. A temetői ájulás, mint jelképes halál, és a megtemetett barát kézhez kapott verse által, mely jelképesen a művészt hatalmát ruházza rá, a hős Orfeuszként leszállhat az "alvilágba", megkeresni a benne

meghalt szerelme ifjúsága wilkói kisasszonyai között. A révész átviszi őt a tulsó partra, ahol kiteljesedik a monda alapszituációja. Fela, a számára legkedvesebb nővér, a lehetőség meghalt.

Ahogy az árnyak Orfeusz előtt, úgy jelennek meg Wiktor előtt is Julia vegetatív, ovésben, alvásban kimerülő életnődja, Zosia cinikus szkop-ticizmusa, Kozia beletörődése a természetbe és nővérei által rászabott ház-vezető-szerephe, Jola betegesen nihilista züllöttsége. Wiktornak /ne felejtsük, neve "győző"-t jelent! / itt kell megtalálnia azt a maréknyi tiszta szerelme, mely birtokában az értelmetlen halál nem az értelmetlen élet lezárása. A hangtalan vád, ami a nővérek szemében ég, mikor Wiktor Fela iránt érdeklődik, fokozatosan nyer értelmet, azon keresztül, hogy Felát /mint az öngyilkosokat! / a csa ládi kriptán kívül temetik el és sir-ját elhanyagolják, egészen odáig, hogy a szerelmes Tonia, bezárkózva szo-bájába, a férfitra irányítja a puskát. Tuniát a hős /? / érzéketlensége taszítja az örület határára, pedig tiszta nyíltsága, fiatalsága révén ő hivatott arra, hogy Wiktor magával vigye. Az ártatlanságot elvevő csóktól egyenes ut vezet a báljeleneten keresztül /talán ez és a Hanu és gyémánt báljelenete ugyanar-zon jelentéssel bírnak / a Wiktorra szegezett puskáig.

De miért nem lő a lány?

A mű kulcsjelenetében, a kacsavadászatban hangzik el a válasz. Tuniá-nak nincs miért lőnie, sem magára, ahogy ezt Fela tehetné, sem Wiktorra. Hiszen ő ugyanugy nem azonos a Fela-val, akit a férfi keres, és Wik-tor sem azonos tizenöt évvel azelőtti önmagával, mint ahogy "...a juniusi számo-ca ize sem hasonlít az ősziéhez..."

"mint a kísértetrajzok az alvilág folyosóinak falán, melyek a földi élet különböző stációit ábrázolják, az ártatlanság elvesztésének pillana-tától a tudat utolsó összegző fellobbanásáig." Grendel Lajost idézem, mert ennél pontosabban nem lehet megfogalmazni a wilkói történet lényegét. Ugyanis kétszeresen keretes ez a mű. A Tunia-történet, mely az alkotás ge-rincét adja, felfűzi magára Wiktor sikertelen próbálkozásait; azt a fül-ledt, éjszakai összesimulást, mellyel Julia süket és zárt világába pró-bál betörni, vagy azt, ahogyan Jola iránti ambivalens vonzalma is kioltód-nék egy érzelmen nélküli szenvedésben. A wilkói történet két pillére a va-dászat jelenete és Tunia bezárkózása. Ezt fogja keretbe a film kezdő-és zárójelenete.

De még mielőtt a film üzenetét teljessé tevő zárójelenet tárgyalására rátérnék, két megjegyzést teszek a rendezői munkára. Bár Wajda ügyesen dol-gozta össze a novella cselekményét, és igen erősen csehovi hangulatát az Orfeusz-mitosszal, a kezdő jelenet nem alkot meggyőzően szerves egészet a film többi jelenetével. Nem a mitológiai jelentés szintjén érzen ezt a sza-kadást, hisz éppen ezt támasztja alá az első jelenet, hanem a film struk-turáján annak összes szintjére /cselekmény, hangulat stb./ értelmezve. A csehovi miliő visszaadása is a megszokott, bár bevált eszközökkel történt. Wiktor tehát vereséget szenved: egyedül viszi vissza Khárón. Pedig felada-ta nem oly nehéz mint mondabeli elődjéé, mégsem tudja megoldani. Talán mert ő soha nem volt költő, soha nem lett szerelmes. A tét nem Wiktor sze-relme volt, legyen az Fela vagy Tunia, hanem a szerelme, az érzés, melyet el-szalasztott Wilkóban. Leszárol máltjával, iszik a feledés vizéből és felszáll a vonatra, mely az értelmetlen fél felé viszi. Itt találkozik az öregember-rel, kései önmagával. /Hogy ne legyen kétségünk afelől, hogy az isős ur Wik-tort ábrázolja, a film egyik jelenetében együtt látjuk őket, ahogy sétatáplá-ikkal együtt haladnak a wilkói uton. / Az öreg Wiktor tekintete üresen mered a nézőre, azé az emberé, aki már életében legyőzött és aki számára már nem adatik meg a megértés rövid pillanata.